

УДК 37.013

ЗМІСТ І ФОРМИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ВПЕВНЕНOSTІ В СОБІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сіренко Алла Євгніївна
м. Черкаси

В статті розглядаються особливості підготовки вихователів до формування впевненості в собі у дітей дошкільного віку та вказуються основні форми роботи з педагогами дошкільної освіти. Акцентовується увага на впровадженні активних форм навчання, які забезпечують системне уявлення вихователів щодо означеної проблеми.

Ключові слова: діти дошкільного віку, вихователі, впевненість в собі, форми роботи з вихователями

Модернізація системи дошкільної освіти, перенесення акцентів із навчання на розвиток дошкільників, формування в них впевненості в собі як особистісного феномену, впровадження нового Державного стандарту дошкільної освіти Базового компоненту актуалізує проблему вдосконалення фахової підготовки вихователів, залучення їх до інноваційної діяльності, пошуку нових підходів до формування всебічно розвиненої особистості дитини.

Одне з нагальних питань педагогічної теорії й практики – з'ясування ролі вихователя в проєктивній, особистісно орієнтованій педагогіці, спрямованій на формування цілісної особистості дитини як носія гуманістичних цінностей.

З огляду на це перед вихователем постає важливе завдання – створення належних умов для формування та подальшого розвитку впевненої в собі дитини. Це вимагає зміни світоглядних позицій, творчого переосмислення цілей, структури та змісту фахової підготовки педагогічних працівників дошкільних закладів щодо цілісного розвитку особистості дитини старшого дошкільного віку в контексті формування впевненості в собі.

У філософській, педагогічній, соціально-психологічній літературі поняття “впевненість у собі” застосовується у найрізноманітніших смислах: як одна з базових характеристик особистості (О. Запорожець, С. Беклемішев, В. Губін, О. Нікітіна, П. Рудик, Т. Смолева); як принцип існування самосвідомості та необхідна умова формування зрілої особистості (Б. Зейгарник, О. Петровський, К. Роджерс); як прояв довіри до себе та показник гармонійного зв'язку зі світом (Н. Єрмакова, А. Козирева, Л. Комарова, Т. Скрипкіна); як детермінанта творчого процесу (В. Моляко); як прояв здатності до творчої самореалізації життєдіяльності (К. Абульханова-Славська, Б. Братусь, В. Зінченко, В. Клочко); як найважливіший механізм самопізнання та саморегуляції (А. Захарова, І. Кон, А. Ліпкіна, В. Столін, О. Сухолонова); як необхідна складова соціальної компетентності (О. Кононко, О. Прима); як механізм становлення активного буття, формування суб'єктної позиції (Р. Ануфрієва, І. Бех, О. Злобіна, С. Рубінштейн); як прояв ціннісного самоставлення (О. Кононко, Т. Гитаренко, С. Тищенко); як результат упровадження в педагогічну практику гуманістичної педагогіки (Ш. Амонашвілі, Л. Занков, С. Лисенкова).

Заслужують на увагу науково-педагогічні дослі-

дження, присвячені психолого-педагогічній підготовці вихователів у системі неперервної освіти та психолого-педагогічним основам впровадження у практику дошкільних закладів особистісно орієнтованих технологій виховання: Л. Артемова, І. Бех, Г. Беленька, А. Богущ, Н. Гавриш, В. Лозова, Л. Лохвицька, Т. Поніманська С. Сисоєва та ін.

Поряд з тим, що існує велика кількість досліджень, присвячених підготовці майбутніх вихователів, проблема вдосконалення їхньої професійної компетентності у процесі подальшої практичної діяльності вивчена недостатньо. Тому зміни, які відбуваються в освітній галузі, вимагають уваги щодо добору змісту й форм фахової підготовки вихователів щодо означеної вище проблеми, оскільки недостатній рівень поінформованості та брак практичних навичок щодо впровадження сучасних досліджень та інноваційних підходів в дошкільній освіті, гальмує процес підготовки дитини дошкільного віку до майбутнього життя в теперішньому соціумі.

Мета статті полягає в аналізі змісту і форм фахової підготовки вихователів до формування впевненості в собі в дітей старшого дошкільного віку.

Для того, щоб навчити дітей жити, успішно діяти у світі, самовизначитися у ньому, доцільно, щоб діяльність педагогів ґрунтувалася на компетентнісному підході до формування особистості. Дитині з дошкільного віку необхідно забезпечити умови для набуття досвіду розв'язувати життєві проблеми, здобувати нову інформацію, ставати самостійною і самодостатньою, діяти адекватно та ефективно в різних ситуаціях, приймати свідомі рішення, задовольняти свої соціальні та індивідуальні потреби. Забезпечити виконання цих та інших завдань покликана система практичної підготовки педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів до формування впевненості в собі в дітей старшого дошкільного віку.

Традиційні форми роботи, метою яких було надання знань і формування у вихователів відповідних умінь і навичок, необхідно трансформувати у сучасні заняття, тісно пов'язані з реальним життям. Педагога у більшій мірі має турбувати, не стільки кількість знань, скільки те, чи спрацьовують вони на компетентність дошкільника: чи знадобляться йому в реальному житті, чи сприяють розвитку самостійності дитини, творчому ставленню до життя, чи апелюють до власного досвіду, чи відповідають віковій, темпераменту, інтересам, настрою ... дошкільника”[1, с. 27].

З метою усвідомлення значущості проблеми формування впевненості в собі в дітей старшого дошкільного віку та розвитку рівня професійної компетентності вихователів з означеного питання, нами була розроблена авторська програма «Впевнена дитина». З цією метою було розроблено комплекс заходів для педагогічних працівників дошкільних закладів (науково-практичні семінари, практичні заняття, індивідуальні консультації, педагогічний тренінг), які надавали можливість вихователям аналізувати

поведінку дітей під час виконання останніми завдань оптимальної складності, виробляти позитивне оцінне судження щодо їхніх досягнень, характеризувати стратегію й тактику власної поведінки. Опановуючи зазначену програму, робота з педагогічними працівниками дошкільних навчальних закладів будувалася на основі наступних принципів:

- націленість на успіх кожної дитини;
- створення позитивної атмосфери у процесі навчання;
- використання індивідуального підходу у розвитку, виховання і навчання дошкільників;
- забезпечення навчання в різних видах діяльності;
- пов'язання життєвого досвіду дошкільників з навчальним процесом;
- створення розвивального середовища.

Вже на першому семінарі на тему „Теоретико-методологічні засади гуманізації відносин у сучасному дошкільному закладі”, проведенню якого передувала ретельна теоретична підготовка вихователів, присутніми підкреслювалося, що виховання у дітей старшого дошкільного віку такої особистісної якості як впевненість у собі, довіра, неможливе без встановлення дійсно гуманних відносин, в основі яких лежить гуманістична етика. Зазначалося, що гуманізація відносин ґрунтується на визнанні дитини і її життя як найвищої цінності. Важливим для формування впевненості в собі є дотримання положення про те, що аморально використовувати іншу людину як засіб розв'язання власних проблем. На рівні практичного ставлення, це означає вияв уваги до самопочуття, потреб, прагнень інших людей; миролюбне, толерантне і милосердне ставлення до оточуючих; розв'язання конфліктних ситуацій у дитячому колективі.

Гуманізація відносин передбачає позитивне сприйняття іншої особистості, віру в людину, у можливість її духовно-морального піднесення. Це, в свою чергу, стверджує у самого вихованця віру в свої можливості, збуджує у нього бажання стати кращим. У цьому контексті виховною позицією педагогів, батьків, інших дорослих оточуючих має бути розуміння, визнання, прийняття і підтримка вихованця. Тому вихователі усвідомлювали зміст цих понять шляхом обговорення у малих групах статті І. Беха „Виховання в особистісному вимірі” [2, с. 42–61] та презентації роботи цих груп для всього колективу.

Так, вихователі першої групи після обговорення проблеми „Що означає „розуміти дитину?” дійшли висновку, що розуміння дитини передбачає вміння вихователя правильно оцінити її емоційний стан, здатність сприймати та адекватно інтерпретувати поведінку вихованця безпосередньо у кожний момент спілкування, вміння фіксувати зміни у почуттях і вчинках, а також визначати причини, що зумовлюють ці зміни. Це і вміння порівнювати характер змін, що настають під час спілкування з однолітками, і своєчасно робити з цього приводу правильні висновки. Іншими словами, вихователь, пов'язуючи ланцюг вчинків, висловлювань, емоцій, які демонструє або стримує дитина, повинен зрозуміти і пояснити для себе її внутрішній світ, мотиви, моральну позицію, духовно-культурний потенціал, здібності і можливості. Намагаючись зрозуміти вихованця, педагог повинен проявляти вміння відмежовуватись від упередження щодо дитини, нав'язаного іншими

людьми, заради досягнення індивідуальної неповторності цієї особистості. Розуміння дитини передбачає емпатійне усвідомлення всього суперечливого „Я” вихованця, вміння вислухати і, головне, почути його, готовність зрозуміти і прийняти щось нове і незвичне, здатність відповідати повною щирістю на щирість дошкільника. Вихователь повинен також розуміти всю суть загальної ситуації існування дитини як особистості, тобто чітко діагностувати потреби і мотиви, над задоволенням яких постійно працює в цей час особистість, адже розуміння вихованця не на рівні зовнішніх поведінкових проявів, а на рівні глибини його власного „Я” передбачає глибоке входження педагога у внутрішній світ дитини, адекватне відображення її станів, намірів, потреб, якостей.

Наступна група педагогів за аналогією висвітлювала відповідь на питання „Що означає „визнавати дитину?” Підкреслювалося, що визнання дитини означає усвідомлення її права бути самою собою, не схожою на інших індивідуальністю, неповторною у тому розумінні, що вона має лише їй притаманні природно задані темперамент, характер, задатки, які визначають специфіку її інтересів, потреб, здібностей. Головною складовою визнання є усвідомлення індивідуальності вихованця як факту неповторності, автономності, суверенності, самостійності особистості, її права на власний життєвий шлях. На психологічному рівні індивідуальність проявляється у засобах емоційного вираження, розгортання і зміни емоцій у часі, у їх регуляції. В умовах керованого процесу виховання індивідуальність проявляється у неповторних прийомах, способах оволодіння суспільно виробленими цінностями. Утверджуючи цінність дитини за допомогою вибудови відповідних відносин з нею, вихователь слід пам'ятати, що конкретні шляхи кожного вихованця до досягнення виховної мети, конкретні механізми особистісного розвитку можуть бути індивідуально-своєрідними.

Представляючи результати свого усвідомлення наукового доробку І. Беха, вихователі третьої групи зазначали, що прийняття дитини означає безумовне позитивне ставлення до неї такої, якою вона є, з усіма властивими їй якостями. Це не обов'язково позитивна оцінка, а дозвіл вихованцю бути таким, яким він є; це увага до його почуттів і готовність їх почути, підтримка дошкільника навіть за умови, що цінності і системи поглядів вихователя і вихованця можуть не збігатися; це готовність ділитися власними поглядами і повага до особистої життєвої позиції дитини. Прийняття дитини передбачає повагу, терпляче і разом з тим вимогливе ставлення до неї. Засуджуючи негативні вчинки вихованця, а не його самого, педагог має прощати йому помилки і допомагати виправитись. Повне прийняття дитини проявляється у співчутті, доброзичливості та щирості стосунків, які сприяють позитивним змінам у житті дошкільника, подоланню дитячої тривоги, особистісному зростанню та самоствердженню вихованця.

Вихователі четвертої групи наголошували, що проявляючи розуміння, визнання і прийняття вихованця, педагог вступає у відносини позитивної емоційної підтримки і психологічного захисту дитини. Лише за таких умов вихованець впевнений, що його поважають, цінують і люблять, хоч би які труднощі, зіткнення і конфлікти не виникали в його

стосунках із вихователем. Коли ж дитина не почуває себе в небезпеці, вона не довіряє людям і вчиться захищатися, а засоби захисту можуть бути різними: ворожість, агресивність, замкненість тощо.

Підсумком семінару стало усвідомлення вихователями необхідності опанування прийомами створення у дошкільному закладі комфортного для розвитку особистості психологічного клімату, який, у свою чергу, сприятиме запобіганню таких негативних проявів у стосунках дітей старшого дошкільного віку як ворожість, агресія, душевна черствість, відсутність емпатії тощо.

У перебігу реалізації особистісно орієнтованої системи виховання впевненості в собі в дітей старшого дошкільного віку наступний семінар був присвячений виробленню вихователями правил створення у дитячому колективі позитивного, комфортного психічного клімату, тобто емоційно-психічного настрою колективу, у якому на емоційному рівні відображаються особистісні й ділові взаємини членів колективу з їхніми моральними принципами й інтересами. В основу правил були покладені наступні теоретичні положення:

1. Психічний комфорт дитини в дошкільному закладі визначається, по-перше, характером її взаємин з однолітками. На характер і емоційне забарвлення психічного клімату впливають індивідуальні психологічні особливості дошкільників. Несформованість таких здібностей, як уміння встановлювати контакти з іншими людьми, володіти певними навичками спілкування, здатність визначати для себе певну позицію у стосунках з оточуючими тощо, а також наявність негативних особистісних якостей породжує типові проблеми спілкування, коли дитину активно, часто з агресією нехтують однолітки, через що та глибоко переживає психічний дискомфорт, а це, в свою чергу, позначається на емоційному забарвленні психічного клімату дитячого колективу в цілому.

2. На психічний клімат колективу впливає також стиль спілкування вихователів і дітей. Виховна позиція педагога має ґрунтуватися на любові до вихованця, розумінні його, позитивному та оптимістичному ставленні до нього, на вірі у безмежність вихованця, у свої педагогічні здібності, у силу гуманного підходу до дитини. Відносини між вихованцем і вихователем мають будуватися на основі співдружності, співробітництва та ділового партнерства. Педагог за таких умов набуває функцію старшого партнера, яка підлягає в оцінці з боку вихованців. У цьому сенсі доміантною стає підготовка педагога, який володіє сучасним інструментарієм вивчення особистості вихованця, вміє організувати виховний процес як педагогічну взаємодію, спрямовану на розвиток особистості дитини.

Створення комфортного для розвитку дитини старшого дошкільного віку психологічного клімату передбачає опору на внутрішній світ дитини, врахування її природних потреб у самоствердженні, саморозвитку, самореалізації, життєтворчості, тобто розвиток потреб дитини бути повноцінною особистістю у сучасному суспільстві. Ці потреби формують здібності, індивідуальні особливості, способи задоволення потреб кожної людини як неповторної індивідуальності. Діяльність вихователя має бути спрямована на допомогу дитині зрозуміти свої осо-

бливості, риси характеру, усвідомити своє „Я”, створення необхідних умов для її розвитку і саморозвитку, реалізації її задатків і здібностей. Визначальним положенням у цьому сенсі, має бути визнання кожним права інших також бути особистістю, що виражається у поважному ставленні до оточуючих, не лише контроль за дотриманням власних прав, а й виконання обов'язків стосовно оточуючих, подолання байдужого ставлення до людей, нестриманості, бездушності.

У рамках зазначеного вище семінару здійснювалася психолого-педагогічна підготовка вихователів до створення ситуацій успіху в умовах виховного процесу дошкільного навчального закладу як запоруки формування в старших дошкільників впевненості в собі. З цією метою проводились індивідуальні бесіди („Що таке успіх?“, „Як впливає успіх у різних видах діяльності на впевненість у собі?“, „Чи варто поєднувати зусилля освітнього закладу та сім'ї у вихованні впевненості в собі як особистісної якості?“, „Чи вміємо ми створювати ситуації успіху?“, „Чому необхідно створювати ситуації успіху в сім'ї?“, „Як часто ситуації успіху створюються батьками вдома?“, „Чи потребують батьки допомоги в оволодінні прийомами створення ситуацій успіху?“), індивідуальні консультації, поради.

Підсумком групової роботи вихователів у рамках семінару стало вироблення практичної „Пам'ятки вихователю щодо створення психологічно комфортних умов у дитячому колективі”, якою мали змогу користуватися всі члени педагогічних колективів дошкільних закладів.

Оскільки підготовка вихователів щодо формування впевненості в собі в дітей старшого дошкільного віку базується переважно на їх професійно-практичному досвіді, особливо актуальними є проведення тренінгових вправ. Завдяки використанню такого активного методу навчання педагога мають можливість навчитися прогнозувати розвиток міжсуб'єктних відносин, розуміти ситуацію, партнера, співвідносити предмет розмови, стиль мовлення, критично ставитися до власних професійно-особистісних орієнтацій.

У ході роботи з педагогами було використано тренінг Г. Прихожан зі становлення впевненості в собі [4]. Оскільки позитивне самосприйняття є своєрідною установкою на позитивне сприйняття інших, нами визначений такий напрям у роботі з дорослими, який торкався їхнього особистісного зростання, формування позитивного образу-Я. Обрані вправи спрямовувались на розвиток любові дорослих до себе, самоповаги, самохвалення („Стань перед дзеркалом“, „Я у промінні сонця“ та інші). Крім того, у ході тренінгу педагога розробляли „Декларацію власної самоцінності”, засновану на декларації В. Сатир, та одержували свого роду ключі до розвитку позитивного самосприйняття (любить себе, якомога частіше заявляйте про власну значущість; любите себе означає розуміти власні слабкості та недоліки для того, щоб мати сили та можливості їх побороти, ставати кращими, сильнішими, готовими долати труднощі) [5].

Ефективними методами розвитку практичних умінь і навичок самоорганізації вихователів щодо опанування вище зазначеної проблеми, виявлення їх

прихованих можливостей та апробації нових форм групової взаємодії є моделююча гра, у якій акцент робиться на виконанні дій, а не на їх змістовій сутності, та метод рольової гри – спонтанного розігрування ситуацій професійної взаємодії, який дозволяє простежити виконання вихователями певної професійної ролі. У рольових іграх (наприклад, "Перша зустріч з дитиною", "Конфліктна ситуація з батьками") перед педагогами ставились завдання, вирішувались проблеми, виконувались ролі не лише фахівця дошкільної сфери, а й клієнта, керівника закладу, колеги, батьків тощо. Кожна з цих ролей визначала соціально значущу поведінку суб'єкта, була предметом аналізу і засвоєння. У грі забарвлене спілкування дозволяло вихователю легко засвоїти уміння і навички етичної

поведінки, удосконалити її форми, навчитися слухати, аналізувати та використовувати інформацію [2, с. 202].

Отже, виходячи з вище зазначеного, можна зробити висновок, що саме правильне сприйняття педагогом дитини, свідоме ставлення до власної професії та теоретична підготовленість щодо формування у дітей старшого дошкільного віку впевненості в собі, може спрацювати на результат, а саме: сформованість особистості з зрілою психікою та адекватним прийняттям себе як соціальної істоти та власного "Я", як унікальної індивідуальності. Підготовка вихователів має проходити систематично при виокремленні конкретних педагогічних умов, що і буде перспективами наших подальших розвідок.

Література та джерела

1. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: Наук.-метод. посіб. / Наук. ред. О. Л. Кононко. – К. : Ред. журн. „Дошкільне виховання”, 2003. – 243 с.
2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
3. Гройсман А. П. Проблемы ролевой психологии / А. П. Гройсман // Психологические механизмы регуляции социального поведения. – М.: Наука, 1979. – С. 175–204.
4. Прихожан А. М. Психология неудачника : тренинг уверенности в себе / А. М. Прихожан. – М. : Сфера, 2001. – 128 с.
5. Сатир В. Как строить себя и свою семью / В. Сатир. – М. : Педагогика Пресс, 1992. – 116 с.

В статье рассматриваются особенности подготовки воспитателей к формированию уверенности в себе у детей дошкольного возраста и указываются основные формы работы с педагогами дошкольного образования. Акцентируется внимание на внедрении активных форм обучения, обеспечивающих системное представление воспитателей по обозначенной проблеме.

Ключевые слова: дети дошкольного возраста, воспитатели, уверенность в себе, формы работы с воспитателями

The article discusses the features of training teachers to form self-confidence in children of preschool age and indicate the main ways of working with teachers in early childhood education. Attention is focused on the implementation of active learning, which provides a systematic understanding of educators regarding definite problem.

Key words: preschool children, educators, confidence, methods of work with teachers.